

Teoretičar Milivoj Solar u svom 'Književnom leksikonu' na manje od 500 stranica usudio se objediniti svjetsku i hrvatsku književnost

Strogi izbornik

HRVATSKE KNJIŽEVNE REPREZENTACIJE

Suvremenu dionicu hrvatske proze Solar završava piscima afirmiranima u 20. stoljeću: Pavlom Pavličićem, Goranom Tribužonom, Dubravkom Ugrešić i Slavenkom Drakulić. Piše **Zeljko Ivanjek**

Uvijek je najteže s učiteljima. Čak i ljubavnice imaju pravo prevariti zaljubljenike, pristojne pak žene muževe - jedino učitelji svoje đake ne smiju prevariti.

Uvijek moraju znati više od svih drugih na svijetu, i svako njihovo znanje mora biti neupitno. Postoji samo jedna 'kva-ka 22' (istoimeni roman Josepha Hellera) u svemu tome: učitelji su samo ljudi.

Impozantna biografija

S tim nespretnim primislama dohvatio sam "Književni leksikon" Milivoja Solara (izdavač Matica hrvatska), mojeg profesora s Katedre komparativne književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sjetio sam se Solara otprije 30-ak godina kada je pričao najbolje viceve na faksu.

Sjetio sam se lakoće s kojom je govorio o debelim i dosadnim svescima modernog romana. Nagovorio nas je da makar pokušamo čitati "Uliska" ili "Mjesečare".

Zapamtio sam jedno Solarovo predviđanje koje se ticalo radnih mogućnosti komparatista. "Neki od vas će raditi u novinama, a neki na TV-u",

znao je reći, tražeći perspektivu za nas. Ironijom sudbine danas se susrećem s profesorom Solarom u ulozi koju je namijenio svima i svakome od nas. U ono davno vrijeme zacijelo bih se složio da će Solar u budućnosti ispuniti cijelu policu socijalističkog regala svojim teorijskim knjigama i esejima. Ali, nikako ne bih nagadao da će dio svoje profesionalne karijere raditi kao ministar kulture. Njemu, doista, nije trebalo drugo ja zato što mu je prvo bilo slabo, kao nekim

••• Kruna Solarove karijere nije ovaj leksikon za đake, nego su to Izabrana djela koja upravo izlaze

••• Polemiku o književnoj vrijednosti Mile Budaka Solar zaključuje natuknicom o tom piscu i političaru

Bivši ministar i pisac 20-ak knjiga

••• Profesor Milivoj Solar, rođen 1936. godine u Koprivnici, diplomirao je filozofiju i jugoslavistikom. Na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu počeo je raditi 1963., a doktorirao je iduće godine. Na tom je odsjeku proveo praktično cijeli radni vijek. U međuvremenu je obnašao dužnost republičkog ministra za kulturu i prosvjetu (1987. - 1990.). Autor je dvadesetak knjiga. Njegove su knjige podigle na noge generacije studenata književnosti.

Treba spomenuti barem prvu knjigu "Pitanja poetike" (1971.), kultnu "Ideju i priču" (1974.) i "Teoriju književnosti" (1976.) koja je 2005. doživjela 20. izdanje te tako postala svojevrsni znanstveni bestseler. Njegovi su eseji na književne teme ("Smrt Sancha Panze" 1978., "Eseji o fragmentima", 1985. i "Predavanja o lošem ukusu" 2005. ostali nedosegnuti u ljepoti i smislu. Prva dva sveska njegovih Izabranih djela tiskao je Golden marketing-Tehnička knjiga 2004. godine. ●

••• Stalno natezanje oko pripadnosti nobelovca Ive Andrića Solar rješava napomenom da je Andrić hrvatski, srpski i bosanski pisac

TOMISLAV ŽORIC

drugim političarima ili priučnim političarima iz tzv. sfere kulture. Baš kao što mu danas ne treba "Književni leksikon" kako bi mu opsežna bibliografija izgledala impozantnije. Vjerujem da je u oba slučaja želio raditi za dobro drugih i zajednice.

Više od priručnika

I bez "Leksikona" je Solarova bibliografija čvrsta i baš impozantna, a njezina su kruna "Izabrana djela" koja upravo izlaze, a ne ovaj "Leksikon" koji bi trebao biti priručnik svakom dobrohotnom đaku, studentu i ljubitelju lijepih riječi. Bez ikakve dvojbe, Solarov "Književni leksikon" to i jest gotovo savršen priručnik nekadašnjeg svršenog gimnazijalca kakve je u karijeri podučio na tisuće. A sam najbolje zna što su takvom osnovne rupe i praznine.

Međutim, Solar je više od prve violine jedne sveučilišne katedre, više od teoretičara koji nam je pokazao da postoji književnost (nju u "Leksikonu" treba potražiti pod slovom "x" - trivijalna), da usto ne spominjem "ideju" i "priču" ili, pak, ulogu vica i trača u ozbiljnoj književnosti. Solarov je znanstveni i knji-

ževno-povijesni autoritet jednostavno takav da je njegov "Književni leksikon" mnogo više od priručnika. On je, naime, profesorov osobni pogled na povijest svjetske i hrvatske književnosti. Štoviše, silom prilika on je zasad Solarov konačni red vrijednosti, što toj knjizi daje dodatni značaj. Jednom riječju, Solar je u "Književnom leksikonu" zaključio suvremenu dionicu hrvatske proze s dvojicom profesora - Pavličićem s Komparativne i Tribusonom s Akademije dramskih umjetnosti.

To je sve što je preostalo od hrvatskih borgesovaca - ni Donatov termin nije dobio natuknicu, nego ona postoji kao privjesak uz argentinskog pisca. (Uvrštene Slavenka Drakulić i Dubravka Ugrešić nisu pripadale po godinama bliskim kolegama.) Veliku polemiku oko književne vrijednosti Mile Budaka Solar nekako zaključuje natuknicom o tom piscu i političaru.

Predugo, pak, natezanje oko pripadnosti nobelovca Ive Andrića on završava opisujući ga kao "hrvatskog, srpskog i bosanskog pjesnika". No, to i nisu stvari književnosti, nego prije dnevne politike koju pisac ignorira. Autor je mnogo

Iako se kao sastavljač držao nužnog i nezaobilaznog, Solar je ponekad dolazio do granice na kojoj je teško odrediti 'nužnije'

stroži u odnosu na poeziju. Zadržao se na natuknicama o akademikima Paljetku i Petruku - od suvremenika u njegovu se "Leksikonu" našao i Draškojević - ali posve je ignorirao pjesništvo tzv. jezičnog iskustva. Tako se i dogodilo da svoje mjesto u "Književnom leksikonu" nije dobio ni Josip Severćija je zbirka "Diktator" iz 1969. godine, ako već profesoru ne predstavlja radikalni poetski rez, važna književna činjenica.

Tako se, zapravo, Solar pridružio dvojkom čitanju recentne književne proizvodnje. Jedno drži do "jezičara" dok ga drugo minimizira ili ignorira, pri čemu najbolje prolaze oni stariji ili raniji pjesnici i djela. Ako natuknice nesumnjivo predstavljaju glasove za pojedinačna književna djela, onda je Solarova hrvatska reprezentacija razmjerno konzervativna.

Što se dogodilo Byronu?

Dovoljan je primjer 20. stoljeća. Tu su, primjerice, Andrić i Aralica, Begović i Brešan, Budak (Mile) i Brlić-Mažuranić, Cesarec i Cesarić, Desnica, Dizdar, Domjanić i Donadini, zatim Dragojević i Drakulić, Fabio, Galović i Gjalski, Jurić

Zagorka, bogato slovo "k": Kaštelan, Kolar, Kosor, Kovačić, Kozarac, Kranjčević, Krleža, Kumičić i Kušan... Pa ipak, možda i nehotice, Solar je oblikovao vlastitu povijest hrvatske književnosti, i to na marginama priručnika namijenjenog svakom čitatelju zainteresiranom za književnost.

Kao sastavljač, Solar je morao, dakako, reducirati broj pisaca i djela sa samostalnom natuknicom. Iako se dosljedno držao prvenstveno nužnog i nezaobilaznog, ponekad je dolazio do granice kada je teško odrediti "nužnije" između onoga što mu se nudi.

U "Leksikonu" samostalno nisu ušli ni Coleridge i Wordsworth, pa ni njihove prekretničke "Lirske balade" - ključna knjiga ne samo engleskog romantizma. Njih čitatelj treba pronaći u natuknici "Jezerki pjesnici". A takvih je primjera mnogo jer građa je za sve to bila preopsežna. Čini mi se da se Solar ponajbolje snašao u vlastitom životnom vrtu, u natuknicama o teoriji koje su đaku i studentu, kao prvim korisnicima svakog leksikona, najvažnije. Malo tko je s njegovom izvrsnošću umio u nas sintetski progovoriti o strukturalizmu, modernizmu ili post-

modernizmu. Istodobno, problemi su za njega počinjali u tzv. narativnim fragmentima "Leksikona". Jer, baš su ti narativni fragmenti doveli do toga da učestalije pripovjedači nego teoretičari slažu leksikonske priručnike iz književnosti. Primjerice, "Oxfordski priručnik engleske književnosti" napravila je sa suradnicima spisateljica Margaret Drabble.

Ciljam pritom na unekoliko nespretnu, pa i netočnu natuknicu o lordu Georgeu Gordonu Byronu. "Nakon putovanja po više zemalja otišao je u Grčku pomoći ustanicima u borbi za slobodu, ali je tamo, razočaran neredom i svadama među pobunjenicima, ubrzo umro od groznice", stoji u natuknici.

Ispada, prema tome, da je Byron dobio groznicu od razočaranja. Ali, nije bilo tako. Byronovi biografi tvrde da se po kišnom i olujnom nevremenu odvažio na jahanje, pa je od toga i dobio groznicu posljedicom koje je preminuo.

Nije ovdje riječ o pogreškama, nego možda o neporavnanim rubovima koje je trebalo urednički srediti. Isti je slučaj s Moravijom. Naime, ako "Književni leksikon" donosi u zagradi pravo ime Josepha Conrada i cijelog niza drugih pisaca, onda je trebao navesti i pravo ime spomenutog talijanskog pisca (Pincherle). A nije. To je, dakako, pitanje previda, nedosljednosti.

Najomiljeniji teoretičar

U zemljama velikih jezika sveučilišna kritika, ali i sveučilišni pisci (koji žive od podučavanja studenata), predstavljaju svijet za sebe. Sjećam se kada je William Gass "pljuvao" u Zagrebu po svom kolegi Johnu Barthu. Tobaže su akademski krugovi osigurali Barthu odoka status velikog pisca.

Ne bih sad ulazio u dvojbu Barth ili Gass, samo bih rekao da ovo nije Amerika. I da je Solar ispustio obojicu iz svoga "Leksikona", jednako kao i Bellowa i Updikea, dok je uvrstio Mailera. Hoću reći, Solar je i na primjeru američke književnosti branio one koji traže nove puteve pripovijedanja. Uz sve uvažavanje tradicionalne naracije, on je, ipak, ostao skloniji onim piscima i djelima koja idu nekamo dalje.

A to je za ortodoksnost svakog sveučilišnog kruga ozbiljan i smion potez.

Njega ne zanima metafizika, ali kontinuitet moderniteta kakvim ga autonomno doživljava u svom teorijskom djelu. To je njegov srednji, da ne kažem treći put.

Naposlijetku, treba reći da su odavno požutjeli književni leksikoni kojima smo se služili mi stariji - npr. "Strani pisci: Književni leksikon" Školske knjige iz 1968. - te da su se noviji bavili uglavnom hrvatskom književnošću ("Leksikon hrvatskih pisaca", 2000). Među rijetkima Solar se usudio objediniti svjetsku i hrvatsku književnost te još jednom preuzeti svojevrsnu pionirsku ulogu.

Integralni leksikon svjetske i hrvatske književnosti bit će od velike pomoći svakom ljubitelju književnosti.

Vjerojatno će se dogoditi i to da će nove generacije Solar doživjeti kao književnog leksikografa. Ali time nam neće oduzeti najomiljenijeg teoretičara koji je dozlabora do sadašnjoj teoriji dodao osmijeh i vic. A to mogu samo veliki znalci. ●